

Summary :

Το Σύστημα των εν Κωνσταντινουπόλει Ελλήνων Μεγαλεμπόρων ήταν η συντεχνία των Ελλήνων μεγαλεμπόρων της Κωνσταντινούπολης. Στο πλαίσιο του Συστήματος πραγματοποιήθηκε η έκδοση του σημαντικού έργου *Εμπορική Εγκυκλοπαίδεια* του Νικόλαου Παπαδόπουλου.

Date

τέλη 18ου αιώνα-αρχές 19ου αιώνα

Geographical Location

Κωνσταντινούπολη

1. Το Σύστημα των εν Κωνσταντινουπόλει Ελλήνων Μεγαλεμπόρων

Το Σύστημα των εν Κωνσταντινουπόλει Ελλήνων (Ελληνορρωμαίων / Γραικορρωμαίων / Γραικών) Μεγαλεμπόρων ήταν η συντεχνία των Ελλήνων μεγαλεμπόρων που ασχολούνταν με το εξωτερικό εμπόριο. Οι Έλληνες στο τέλος του 18ου αιώνα εκμεταλλεύτηκαν την υποχώρηση του γαλλικού εμπορίου και την πραγματικότητα των θαλάσσιων αποκλεισμών και μετέφεραν ευρωπαϊκά προϊόντα μέσω Βιέννης, χρησιμοποιώντας τον τίτλο του διερχόμενου κάποιου ξένης δύναμης, ώστε να καρπώνονται τα προνόμια στις εμπορικές τους δραστηριότητες. Το Σύστημα συγκροτήθηκε περίπου το 1795. Το 1806, στα χρόνια του σουλτάνου Σελίμ Γ', η Υψηλή Πύλη παραχώρησε και στους Έλληνες τα προνόμια που είχαν οι ξένοι. Έτσι εδραιώθηκε το Σύστημα με επικεφαλής δύο εκλεγμένους επιτρόπους, τους βεκιλήδες ή δεπουτάτους, που την εκλογή τους επικύρωσε η οθωμανική διοίκηση. Οι δεπουτάτοι εισηγούνταν και η οθωμανική εξουσία έδινε τα προνόμια με **βεράτια** ισόβιας διάρκειας. Με τα προνόμια αυτά, των οποίων εισηγητής ήταν ο [Δημήτριος Μουρούζης](#), ενισχύονταν οι υπήκοοι της αυτοκρατορίας έναντι των ξένων. Οι βερατλήδες έμποροι μπορούσαν να έχουν και ένα φερμανλή (παραγγελιοδόχο) στη [Σμύρνη](#) και τη Θεσσαλονίκη, ενώ πλήρωναν τα εμπορεύματα σύμφωνα με τη διατίμηση που προέβλεπαν οι συνθήκες της Υψηλής Πύλης με κάθε χώρα. Κρίνονταν μόνο στο ανώτατο δικαστήριο (Αρτζ Οδασί) όταν η διαφορά υπερβαίνο τα 4.000 άσπρα και πλήρωναν 2% εισφορά στις κρίσεις, όπως και οι ξένοι. Υπάγονταν αποκλειστικά στο Βεγκλικτζή εφέντη (δεύτερο καγκελάριο του οθωμανικού κράτους), που ήταν και υπεύθυνος για τη διευθέτηση των διαφορών τους. Σε αυτόν πλήρωναν το **χαράτσι**.¹

Το νομοθετικό κενό για το εμπόριο που υπήρχε στους οθωμανικούς κώδικες έδινε τη δυνατότητα στους διαδίκους να επιλέγουν αυτοί τον κριτή που θα διευθετούσε τη διαφορά τους. Οι ξένοι συμφώνησαν με την Υψηλή Πύλη να κρίνονται οι υπήκοοί τους από τους διπλωματικούς αντιπροσώπους της χώρας τους, οι οποίοι διόριζαν τους κριτές στις διαφορές μεταξύ ξένων. Όταν υπήρχε διαφορά μεταξύ Οθωμανού υπηκόου και ξένου, η εκλογή των κριτών γινόταν με συμφωνία των διαδίκων. Τις εφέσεις τις συζητούσαν στο Αρτζ Οδασί και η διαδικασία γινόταν ενώπιον του ενδιαφερόμενου ξένου διπλωμάτη. Στις διαφορές μεταξύ Ελλήνων και ξένων το Σύστημα αναλάμβανε πρωτοβουλίες αντίστοιχες με εκείνες των ξένων διπλωμάτων για την υποστήριξη των συμφερόντων των μελών του. Οι αιρετοκρίσιες δικάζονταν σύμφωνα με τα θεσπίσματα του οργανισμού του Συστήματος και του ευρωπαϊκού δικαίου, γι' αυτό και η χρήση του γαλλικού εμπορικού κώδικα έγινε αναγκαία και μεταφράστηκε το 1817 από το Νικόλαο Παπαδόπουλο (1769-1820), θεωρητικό του Συστήματος. Όταν ήταν διερχόμενος ο Ιάκωβος Αργυρόπουλος (1812-1817), τα προνόμια των βερατλήδων της [Κωνσταντινούπολης](#) και της Σμύρνης (στην οποία λειτούργησε το Σύστημα τουλάχιστον από το 1806, οπότε δημοσιεύτηκε το καταστατικό του) επεκτάθηκαν και στους Έλληνες στη Θεσσαλονίκη και στο Χαλέπι.²

2. Η Εμπορική Εγκυκλοπαίδεια

Τα ευεργετικά προνόμια σε συνδυασμό με την ευνοϊκή συγκυρία έφεραν αύξηση των εργασιών και των κερδών των μελών του Συστήματος. Έκφραση της ακμής του Συστήματος είναι η μέριμνα για την παιδεία των μελών του με απόφαση του 1813, που οδήγησε στην ίδρυση της «Φιλολογικής Εφορίας» το 1817, η οποία μοιάζει πρόγονος «μορφωτικών ιδρυμάτων» των πιστωτικών κυρίως οργανισμών της εποχής μας. Η συγγραφή και η έκδοση της *Εμπορικής Εγκυκλοπαίδειας: Ο Ερμής ο*

Κερδώς από το Νικόλαο Παπαδόπουλο (εκδόθηκαν 4 τόμοι την περίοδο 1815-1817), πολύτιμου και πολυδύναμου εγχειριδίου για την παιδεία αλλά και την άσκηση του επαγγέλματος του εμπόρου, ήταν το πρώτο εγχείρημα, για να ακολουθήσουν και άλλα έως την έκρηξη της Επανάστασης του 1821. Η ίδρυση στο πλαίσιο του Συστήματος της ασφαλιστικής εταιρείας «Κινδυνασφάλεια» (1819-1820) με οργανωτή το Νικόλαο Παπαδόπουλο αποδεικνύει και την εκσυγχρονιστική βούληση των συναδέλφων του Συστήματος.³

1. Σκλαβενίτης, Τ., *Τα εμπορικά εγχειρίδια της Ενετοκρατίας και της Τουρκοκρατίας και η Εμπορική Εγκυκλοπαίδεια του Νικολάου Παπαδόπουλου* (Αθήνα 1990), σελ. 75-76.
2. Σκλαβενίτης, Τ., *Τα εμπορικά εγχειρίδια της Ενετοκρατίας και της Τουρκοκρατίας και η Εμπορική εγκυκλοπαίδεια του Νικολάου Παπαδόπουλου* (Αθήνα 1990), σελ. 64-65, 76-77. Γενικά για το Σύστημα βλ. Σκλαβενίτης, Τ., «Τα Συστήματα των εμπορών της Σμύρνης και της Κωνσταντινούπολης (1806-1820)», στο *Ο έξω-Ελληνισμός. Κωνσταντινούπολη και Σμύρνη (1800-1922). Πνευματικός και Κοινωνικός βίος (30 και 31 Οκτωβρίου 1998)* (Αθήνα 2000), σελ. 48-75.
3. Σκλαβενίτης, Τ., *Τα εμπορικά εγχειρίδια της Ενετοκρατίας και της Τουρκοκρατίας και η Εμπορική Εγκυκλοπαίδεια του Νικολάου Παπαδόπουλου* (Αθήνα 1990), σελ. 65-73, 77-83.

Bibliography :

	Σκλαβενίτης Τριαντάφυλλος , "Τα Συστήματα των Εμπορών της Σμύρνης και της Κωνσταντινούπολης (1806-1820)", <i>Ο έξω-Ελληνισμός. Κωνσταντινούπολη και Σμύρνη (1800-1922). Πνευματικός και Κοινωνικός βίος (30 και 31 Οκτωβρίου 1998)</i> , Αθήνα 2000, 48-75
	Σκλαβενίτης Τριαντάφυλλος , <i>Τα εμπορικά εγχειρίδια της Ενετοκρατίας και της Τουρκοκρατίας και η Εμπορική Εγκυκλοπαίδεια του Νικολάου Παπαδόπουλου</i> , Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, Αθήνα 1990

Webliography :

	Ερμής ο Κερδώς ήτοι εμπορική εγκυκλοπαίδεια συγγραφέισα παρά Νικολάου Παπαδοπούλου http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/a/9/9/metadata-01-0000190.tkl
	Παπαδόπουλος Νικόλαος http://www.lib.uoa.gr/hellinomnimon/authors/Papadopoulos.html

Glossary :

	μπεράτι (βεράτι), το Σουλτανικό έγγραφο κανονιστικού χαρακτήρα, με περιεχόμενο την απόδοση κάποιου αξιώματος ή την απονομή προνομίων σε άτομα ή ομάδες. Μπεράτια δίνονταν σε όλους τους κρατικούς λειτουργούς, αλλά και στα μέλη του ανώτατου κλήρου, όπως οι πατριάρχες και οι μητροπολίτες.
	χαράτσι Τουρκ. haras ή cizye. Ως προς τη γενική σημασία του όρου, αυτός σημαίνει την ενότητα των φόρων που κατέβαλλαν οι μη μουσουλμάνοι υπήκοοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας απευθείας στην κεντρική διοίκηση. Επρόκειτο για επιπλέον φορολογία που βάραινε τους μη μουσουλμάνους βάσει των επιταγών του Κορανίου για αντάλλαγμα της ανοχής του ισλαμικού κράτους έναντι της παρουσίας τους σε αυτό και της προστασίας που τους παρείχε. Ως προς την Εκκλησία ειδικότερα, το χαράτσι ή βασιλικόν χαράτσιον συνιστά τον ετήσιο φόρο που υποχρεώνονται να καταβάλλουν οι ανώτατοι φορείς της Ορθόδοξης Εκκλησίας, δηλ. τα πατριαρχεία και οι αυτοκέφαλες αρχιεπισκοπές, από το 1474 και εξής. Υπεύθυνος για την καταβολή του χαρατσιού ήταν ο Πατριάρχης ή ο αυτοκέφαλος αρχιεπίσκοπος και συγκέντρωνε το προς καταβολή ποσό διά της εκκλησιαστικής φορολογίας των κοινοτήτων μέσω των μητροπόλεων. Το πληρωτέο ποσό οριζόταν κατ' αποκοπήν (maktu) και το ύψος του καθοριζόταν κατόπιν συνεννόησης με τη σουλτανική

αυλή, αν και αρκετοί διεκδικητές του πατριαρχικού θρόνου δεσμεύονταν για αύξηση αυτού προκειμένου να ανέλθουν στο ύπατο εκκλησιαστικό αξίωμα.